

РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

УДК 347.7

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2019.4.12>

РОСТИСЛАВ СЕРГІЙОВИЧ ЛУКАШОВ,

*Тернопільський національний економічний університет,
кафедра цивільного права і процесу (викладач);*

 <https://orcid.org/0000-0002-1176-7579>,

e-mail: konstantaurgrup@gmail.com

НОВЕЛИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ТА ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ»

Характеризуються новели у правовому регулюванні створення та діяльності товариств з обмеженою відповідальністю після набрання чинності Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Прийняття даного законодавчого акта обумовлює потребу аналізу на доктринальному рівні цілої низки його норм, які поновому регламентують діяльність ТОВ.

Зроблено висновок про те, що процес впорядкування корпоративного законодавства неухильно триває, а суперечності законодавчого регулювання корпоративних відносин поступово усуваються. Щодо новел регулювання діяльності товариств з обмеженою відповідальністю зроблено акцент на позитивних моментах Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Ключові слова: *правове регулювання, товариство з обмеженою відповідальністю, корпоративний договір, значні правочини, корпоративне законодавство.*

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Існування відокремленої групи так званих «корпоративних відносин» об'єктивно потребує спеціального правового регулювання, що, у свою чергу, обумовлює існування «корпоративного права» як самостійного розділу правового регулювання. В спеціальній літературі воно визначається як право юридичних осіб, яке визначає порядок їх створення, функціонування та ліквідації [1, с. 97; 2] чи як сукупність правових норм, регулюючих відносини, що складаються між корпорацією та її учасниками (корпоративні правовідносини) [3, с. 84]. Складний комплексний характер корпоративних відносин обумовлює, у свою чергу, комплексність корпоративного права та його достатньо розгалужену внутрішню структуру [1, с. 97–98].

Як відомо, товариства з обмеженою відповідальністю – це найбільш масова організаційно-правова форма господарських організацій в Україні.

Стан дослідження проблеми

Тривалий час правове регулювання діяльності даного різновиду господарських товариств залишалося обмеженим та застарілим. По суті, воно зводилося до Закону України «Про господарські товариства», який був

прийнятий ще в 1991 році. З того часу до нього було внесено низку змін стосовно діяльності ТОВ, найбільш істотні – після ухвалення нового ЦК України (2004 р.). Однак це були точкові зміни, які не стільки розширили і модернізували правовий режим діяльності ТОВ, скільки спростили низку другорядних правил. На практиці це призводило до корпоративних конфліктів, затяжних судових процесів, втрати вартості активів у формі корпоративних прав у ТОВ [4, с. 18].

Мета і завдання дослідження

Метою статті є з'ясування особливостей правового регулювання діяльності товариств з обмеженою відповідальністю нормами Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». *Завдання* дослідження – надати комплексну правову характеристику новел Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та здійснити практико-порівняльний аналіз положень вищезазначеного Закону та Закону України «Про господарські товариства».

Наукова новизна дослідження

У статті здійснено правову оцінку Закону України «Про товариства з обмеженою та

додатковою відповідальністю» та проаналізовано нововведення, які стосуються правового функціонування товариств з обмеженою відповідальністю.

Виклад основного матеріалу

17 червня 2018 року набрав чинності новий Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 № 2275-VIII (Закон) як базовий нормативно-правовий акт щодо регулювання правового статусу існуючих сьогодні майже 600 тисяч господарських організацій, утворених у формі товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю [5].

Проте правове регулювання корпоративних відносин продовжує становити достатньо складну багаторівневу структуру. Як зазначає О. М. Вінник, Україна – значною мірою унікальна європейська держава з доволі складним і проблематичним правовим регулюванням корпоративних відносин, що істотно відрізняється від країн ЄС, оскільки корпоративно-правові норми закріплені в низці актів законодавства з дублюванням ряду норм і навіть закріпленням суперечливих положень [6, с. 120].

Так, основу правового регулювання становить ЦК України, який містить загальні цивільні норми щодо діяльності юридичних осіб. Водночас чинний ЦК не містить законодавчих норм щодо ТОВ, адже останні були виключені на підставі Закону, який закріпив їх правовий статус. Такий підхід слід оцінити критично, адже Кодекс як основний акт приватного права повинен врегульовувати загальні положення усіх господарських товариств як юридичних осіб приватного права.

Спеціальним нормативним актом з даного питання сьогодні є Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Далі – локальні правові акти – статут товариства, корпоративний договір, договір про створення товариства та інші акти [7, с. 150]. Тривалий час норми цих актів розглядалися як суперечливі, колізійні, фрагментарні та застарілі, такі, що не відповідають сучасним вимогам щодо гнучкості та ефективності регулювання [8].

Як відзначає О. М. Вінник, прозорість цивілізованої ринкової економіки передбачає наявність відповідного правового регулювання відносин, яке має бути оптимальним (без дублюючих, колізійних, застарілих норм), адекватним, ефективним, а головне – зрозумілим для пересічних їх учасників; можливість орієнтуватися в правовому полі, звертаючись

до дорогих послуг юристів лише у складних випадках, – важлива умова функціонування інститутів громадянського суспільства (підприємництва зокрема) та основних його учасників [6, с. 119]. Крім цього, двозначності додають суперечливі позиції судів щодо одних і тих самих правовідносин.

Загалом з указаним можна погодитися, однак необхідно відзначити, що процес впорядкування корпоративного законодавства неухильно триває, а суперечності законодавчого регулювання корпоративних відносин поступово усуваються. Так, можна вказати, що прикінцевими та перехідними положеннями Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (глава VIII) внесено низку відповідних змін до Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України (в тому числі і до суперечливої до цього часу за своїм змістом статті 100 ЦК України), Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» та інших актів законодавства стосовно діяльності ТОВ.

Загалом очікується, що цей нормативно-правовий акт принесе диспозитивність у порядок регулювання діяльності компаній найбільш поширеної організаційно-правової форми для малого та середнього бізнесу в Україні.

Далі ж перейдемо до характеристики новацій самого Закону.

Загалом даний Закон регламентує правовий статус ТОВ, в тому числі порядок їх створення, діяльності та припинення, а також права та обов'язки їх учасників (ч. 1 ст. 1)¹. Однак при цьому слід враховувати, що особливості функціонування ТОВ у сферах страхової та інвестиційної діяльності, сільськогосподарського виробництва і деяких інших встановлених випадках, а також управління товариствами, у статутних капіталах яких є частка держави або органів місцевого самоврядування, визначаються спеціальним законодавством (ч. 2–3 ст. 1 Закону)².

Серед нововведень цього Закону можна відзначити те, що знято обмеження на кількість учасників ТОВ. Нагадаємо, що раніше, відповідно до ч. 2 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства», максимальна кількість учасників товариства з обмеженою відповідальністю могла досягати 100 осіб. Сьогодні, виходячи з положень ст. 4 Закону України

¹ Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII : ред. від 17.10.2019.

² Там само.

«Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», кількість учасників товариства не обмежується. Водночас слід враховувати, що для прийняття рішень загальними зборами учасників поріг для прийняття рішень рахується від сукупної частки усіх учасників ТОВ, а не від присутніх на зборах [9].

Безперечною новелою нового Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» є закріплення поняття «корпоративний договір» (ст. 7)¹. Однак попереднє законодавство регламентувало, по суті, цю ж договірну конструкцію під назвою «договір про реалізацію прав учасників (засновників) товариства з обмеженою відповідальністю» (ст. 51-1 Закону України «Про господарські товариства»)². Проте в новому законодавстві, крім зміни самої назви даного договору, відбулися й істотні зміни щодо його регулювання.

Водночас при цьому практично не зазнало змін правове регулювання іншого інструменту щодо локального регулювання корпоративних відносин у ТОВ – безвідклична довіреність з корпоративних прав (ст. 8 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»)³. Дана стаття Закону практично без змін відтворює положення щодо застосування безвідкличних довіреностей, які містила ст. 51-2 «Безвідклична довіреність з корпоративних прав» Закону України «Про господарські товариства»⁴, однак тепер вони безпосередньо пов'язуються із виконанням зобов'язань за корпоративним договором. Як новелу можна розглядати правило ч. 3 ст. 8 Закону, яке виконує роль певного запобіжного механізму: у разі порушення прав та інтересів довірителя представник на вимогу довірителя має припинити користуватися безвідкличною довіреністю та відмовитися від неї, а у разі виникнення спору – безвідклична довіреність може бути скасована судом⁵.

Варто звернути увагу і на нововведення в частині реєстрації самого товариства. Наразі єдиною підставою для створення ТОВ є рі-

шення його засновників (ст. 10 Закону). Однак, якщо товариство створюється кількома особами, при необхідності вони можуть укласти між собою договір для визначення взаємовідносин між ними щодо створення ТОВ. Договір про створення товариства укладається у письмовій формі та може встановлювати: порядок заснування товариства, умови здійснення спільної діяльності щодо створення товариства, розмір статутного капіталу, частку у статутному капіталі кожного з учасників, строки та порядок внесення вкладів та інші умови. Він діє до дня державної реєстрації ТОВ, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання (ст. 10 Закону)⁶.

Закон надає широкую диспозитивність щодо реалізації прав учасників та здійснення корпоративного управління товариством. Насамперед, до мінімуму зведено перелік відомостей, які обов'язково повинні бути відображенні в статуті ТОВ.

Раніше діюче законодавство передбачало включення до статуту ТОВ відомостей про склад учасників, розмір і порядок утворення статутного капіталу, розмір часток учасників, розподіл прибутків та збитків, умови реорганізації та ліквідації ТОВ. Однак сьогодні обсяг статуту товариства можна значно скоротити. Зокрема немає потреби вказувати розмір статутного капіталу та склад учасників товариства, адже цю інформацію вже містить Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Крім того, в результаті майбутніх змін цієї інформації товариство уникне обов'язку викладати статут в новій редакції та здійснювати його державну реєстрацію [10]. Після набрання чинності зміни щодо складу учасників ТОВ у відповідний реєстр вноситимуться без зачіпання змісту статуту [11].

При цьому фахівцями звертається увага на виникнення певної колізії у законодавстві, оскільки норми ЦК України та ГК України надалі вимагають включати до статуту відомості про склад учасників, розмір і порядок утворення статутного капіталу, розмір часток учасників, розподіл прибутків та збитків, умови реорганізації та ліквідації ТОВ.

Однак, як впливає із листа Мініюсту від 07.06.2018 року № 6623/8.4.3/32-18, Законом внесені зміни до ст. 79 ГК України, згідно з якими порядок створення та порядок діяльності окремих видів господарських товариств регулюється законом. Отже, правовий статус ТОВ, порядок їх створення, діяльності та

¹ Там само.

² Про господарські товариства : Закон України від 10.09.1991 № 1576-ХІІ : ред. від 17.06.2018.

³ Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII : ред. від 17.10.2019.

⁴ Про господарські товариства : Закон України від 10.09.1991 № 1576-ХІІ : ред. від 17.06.2018.

⁵ Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII : ред. від 17.10.2019.

⁶ Там само.

припинення, права та обов'язки їх учасників визначено спеціальним Законом. Відповідно, перелік відомостей, які обов'язково повинні бути відображені в статуті, визначається ч. 5 ст. 11 цього Закону [12].

Однією із беззаперечних новел правового регулювання діяльності ТОВ є вміщення в Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» положень глави V «Значні правочини та правочини, щодо вчинення яких є заінтересованість»¹.

Як відомо, раніше діюче законодавство практично не регулювало даних правовідносин. З даного приводу можна згадати положення ч. 2 ст. 98 ЦК України (рішення про відчуження майна товариства на суму, що становить п'ятдесят і більше відсотків майна товариства приймаються загальними зборами кваліфікованою більшістю не менш як у 3/4 голосів, якщо інше не встановлено законом), а також окремі спеціальні правила стосовно відчуження майна *організаціями з частками державної та комунальної у статутному капіталі*.

Ще однією новелою Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» слід вважати запровадження окремої спеціальної глави, яка регламентує питання створення та припинення ТОВ (глава VI «Виділ та припинення товариства»)². Слід сказати, що в Законі України «Про господарські товариства» цим питанням було присвячено лише положення загального характеру – ст. 19 «Припинення товариства»³. При цьому остання редакція даної статті від 10.10.2013 р. мала бланкетний характер та відсилала до інших актів законодавства (стосовно ТОВ – до ЦК України).

Аналізуючи положення розділу VI Закону, одразу можна відзначити появу ще однієї договірної конструкції як локального акта щодо регламентації корпоративних відносин у ТОВ – договору про припинення товариства (ст. 53 Закону)⁴. Передбачається, що товариства, які беруть участь у припиненні, можуть укласти договір про припинення, який визначатиме умови передачі майна, прав та обов'язків юридичним особам – правонаступникам, розмір часток кожного учасника у статутному капіталі

кожної юридичної особи – правонаступника або коефіцієнти конвертації часток в акції (якщо правонаступниками є акціонерні товариства), склад органів юридичних осіб – правонаступників та інші умови припинення. Як і положення щодо більшості інших договірних конструкцій, передбачених даним Законом, вони мають диспозитивний характер і застосовуються на розсуд учасників правовідносин.

Що стосується процедури виділу, то Законом достатньо детально регламентовано порядок створення одного або кількох нових товариств шляхом передання йому (їм) частини активів, пасивів та зобов'язань уже існуючого товариства з обмеженою відповідальністю. Так, ст. 47 Закону закріплює саме визначення поняття «виділ товариства», під яким пропонується розуміти створення одного або більше товариств із переданням йому (їм) згідно з розподільним балансом частини майна, прав та обов'язків товариства, з якого здійснюється виділ, без припинення останнього⁵. Подібне визначення слід вважати більш вдалим, ніж те, що вміщене в ч. 1 ст. 109 ЦК України⁶, оскільки тут йдеться про перехід за розподільчим балансом частини майна, прав та обов'язків юридичної особи до однієї або кількох створених нових юридичних осіб.

Однак серед науковців та практиків оцінка Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» є дещо неоднозначною. Так, якщо раніше законодавство стосовно діяльності ТОВ характеризувалося як достатньо примітивне та недосконале [4, с. 18], то сьогодні новий Закон іноді скептично оцінюють за надмірну складність положень та широку диспозитивність. Вказується, що він малодоступний для розуміння нефахівцями та створює для них низку достатньо суттєвих ризиків при реалізації його положень [7, с. 149–150].

Висновки

На нашу думку, критика Закону через складність передбачених ним механізмів правового регулювання корпоративних відносин є дещо необґрунтованою. Адже корпоративні відносини, на відміну від деяких інших видів правових відносин (зокрема, споживчих), – це достатньо складна та специфічна сфера правового регулювання. Відповідно, корпоративне законодавство не може бути простим та доступним кожному. Адже практично будь-яка

¹ Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII : ред. від 17.10.2019.

² Там само.

³ Про господарські товариства : Закон України від 10.09.1991 № 1576-XII : ред. від 17.06.2018.

⁴ Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII : ред. від 17.10.2019.

⁵ Там само.

⁶ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV : ред. від 17.10.2019.

операція з корпоративними правами – це достатньо складний, тривалий і багатоаспектний процес, яким повинні займатися фахівці, які глибоко розбираються в корпоративному праві та мають належний досвід.

Список бібліографічних посилань

1. Серих О. В. Класифікація джерел корпоративного права України. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2011. № 1. С. 96–99.
2. Шуба Б. В. Корпоративне право і законодавство: поняття та систематизація. *Європейські перспективи*. 2013. № 5. С. 137–140. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpe_2013_5_26.pdf (дата звернення: 19.10.2019).
3. Спасибо-Фатеєва І. В. Вчення про корпоративні права і цивілістична доктрина. *Право України*. 2014. № 6. С. 84–92.
4. Самойленко В. Регулирование наиболее массовой формы ведения серьезного бизнеса в Украине остается чрезвычайно отсталым и несовершенно. *Юридична газета*. 2012. № 23. С. 18–21.
5. Гарагонич О. 10 пасток Закону про ТОВ // ЛІГА.Блоги : сайт. 08.06.2018. URL: <https://blog.liga.net/user/ogaragonych/article/30270> (дата звернення: 19.10.2019).
6. Вінник О. М. Правове регулювання корпоративних відносин: проблема оптимізації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 4 (87). С. 118–126.
7. Бринцев О. В. Вирішення корпоративних спорів згідно з новим законом «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2018. № 4 (100). С. 149–161.
8. Ліхачов М., Піголь О. Як успадкувати частку в ТОВ за новим законом? // *Юридична газета online* : сайт. 16.04.2018. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/yak-uspadkuvati-chastku-v-tov-za-novim-zakonom.html> (дата звернення: 19.10.2019).
9. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» – нові можливості для бізнесу! // АЕQUO : сайт. 18.06.2018. URL: https://aequo.ua/content/news/files/aequo_new_llc_law_faqs_ukr_18_may_2018_1529330736_ua.pdf (дата звернення: 19.10.2019).
10. Перелигіна-Ковальчук Г. С. Виділ ТОВ та ТДВ за новим законом: правові й організаційні аспекти // *RegioNews* : сайт. URL: <https://regionews.ua/publication/176960> (дата звернення: 19.10.2019).
11. Амброзьяк Н. Закон про ТОВ: що вам треба зробити? *Податки та бухгалтерський облік*. 2018. № 34. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/april/issue-34/article-36099.html> (дата звернення: 19.10.2019).
12. Смішко О. Статут ТОВ по-новому // ЛІГА.Блоги : сайт. 04.09.2018. URL: <https://blog.liga.net/user/asmishko/article/30950> (дата звернення: 19.10.2019).

Надійшла до редколегії 22.10.2019

ЛУКАШОВ Р. С. НОВЕЛЛЫ ЗАКОНА УКРАИНЫ «ОБ ОБЩЕСТВАХ С ОГРАНИЧЕННОЙ И ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ»

Характеризуются новеллы в правовом регулировании создания и деятельности обществ с ограниченной ответственностью после вступления в силу Закона Украины «Об обществах с ограниченной и дополнительной ответственностью». Принятие данного законодательного акта обуславливает потребность анализа на доктринальном уровне целого ряда его норм, которые по-новому регламентируют деятельность ООО.

Сделан вывод о том, что процесс упорядочения корпоративного законодательства продолжается, а противоречия законодательного регулирования корпоративных отношений постепенно устраняются. Относительно новелл регулирования деятельности обществ с ограниченной ответственностью сделан акцент на положительных моментах Закона Украины «Об обществах с ограниченной и дополнительной ответственностью».

Ключевые слова: правовое регулирование, общество с ограниченной ответственностью, корпоративный договор, значительные сделки, корпоративное законодательство.

LUKASHOV R. S. THE NOVELTIES OF THE LAW OF UKRAINE "ON LIMITED LIABILITY AND ADDITIONAL LIABILITY COMPANIES"

One of the most common types of legal entities are companies, in particular, Limited Liability Companies, that allow to combine material and other resources of several participants and at the same time reduce the risk of entrepreneurial activity for each of them.

The article deals with the issue of the novelties in the legal regulation of the creation and activity of limited liability companies after the Law of Ukraine "On Limited Liability and Additional Liability Companies" act came into force. The adoption of this legislative act provides necessitates the analysis at the doctrinal level of a number of its rules, which regulate the activity of LLC in a new way.

It is noted that for a long time the legal regulation of the activity of this type of companies remained limited and outdated, which led to the emergence of corporate conflicts. It is concluded that the process of streamlining corporate legislation is steadily ongoing, and the contradictions in the legislative regulation of corporate relations are gradually being eliminated.

Regarding the novelties of regulation of the activity of limited liability companies, the author emphasizes the following positive aspects of the Law of Ukraine "On Limited Liability and Additional Liability Companies": the number of participants in the LLC was lifted; the concept of "corporate agreement" is fixed; the only reason for the establishment of the LLC is the decision of its founders; minimize the list of information that must be displayed in the charter of LLC; included in the Law of the provisions of Chapter V "Substantial and Interest-Related party transactions"; a special chapter was introduced, which regulates the issues of creation and termination of the LLC (Chapter VI "Separation and Termination of the Company"); provides for the appearance of a local act on the regulation of corporate relations in the LLC - the agreement on the termination of the company; the procedure for setting up one or more new partnerships by transferring to it (them) a part of the assets, liabilities and liabilities of an existing limited liability company is regulated in detail.

Key words: *legal regulation, limited liability company, corporate agreement, significant transactions, corporate law.*